

به دو دلیل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نخست اینکه بخش مهمی از عدالت را تشکیل می‌دهد و دوم اینکه بر روی متغیرهای اقتصادی و اجتماعی و نظایر آنها تأثیر می‌گذارد. توزیع درآمد ابعاد بسیار گوناگونی دارد که در این گزارش دو بُعد مهم آن یعنی توزیع شخصی (توزیع درآمد بین افراد و خانواده‌ها) و توزیع منطقه‌ای (شهری و روستایی) مورد توجه قرار گرفته است. توزیع درآمد بین افراد و خانوارها یا توزیع شخصی در بسیاری از کشورها و در سالیان طولانی یکی از مهم‌ترین مسائل سیاسی عمومی بوده است. توزیع منطقه‌ای درآمد نیز از نظر عدالت و کارایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هر یک از مناطق شهری و روستایی کشور (در این گزارش، استان فارس) بخشی از جمعیت را در بر دارد که چگونگی توزیع درآمد بین این مناطق و تغییرات آن تا حدود زیادی وضع کلی توزیع درآمد را مشخص می‌کند، ضمن آنکه پیامدهای مهمی از نظر عدالت و کارایی دارد.

از آنجا که استان فارس از نظر وضع جغرافیایی، اقتصادی و اجتماعی از موقعیت ویژه‌ای در کشور برخوردار است، در این نوشتار سعی شده به بررسی وضع توزیع درآمد و شرایط واقعی رفاه خانوارهای استان پرداخته شود. در این مقاله، ابتدا روند تحول هزینه واقعی خانوارهای شهری و روستایی و ترکیب و ساختار اجزای هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی خانوارهای شهری و روستایی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این قسمت، از آمار بودجه خانوار شهری و روستایی که توسط مرکز آمار ایران جمع‌آوری شده، استفاده می‌شود. لازم به یادآوری است که در آمارگیری بودجه خانوار، هزینه خانوار بر حسب اقلام ریز هزینه مورد سؤال قرار می‌گیرد، درحالی‌که درآمد خانوار به صورت کلی بر حسب چند منبع مهم درآمد پرسیده می‌شود. در نتیجه ارقام درآمد کمتر از میزان واقعی گزارش می‌شود. اما چون ارقام هزینه به تفکیک صدها قلم مورد پرسش قرار می‌گیرد، سپس جمع‌بندی می‌شود، قابلیت اعتبار بیشتری دارد. به همین دلیل در این نوشتار در بخش شهری و روستایی مانند بیشتر مطالعاتی که در این زمینه در کشورهای مختلف انجام می‌شود، از آمار هزینه خانوار استفاده شده است.

در مرحله دوم، توزیع هزینه خانوارهای شهری و روستایی استان بین گروه‌های مختلف از فقیرترین تا ثروتمندترین گروه‌های مورد بررسی قرار می‌گیرد و روند تحول هزینه خانوار بررسی می‌شود. در این قسمت از شاخص نسبت دهکها و شاخص ضریب جینی محاسبه شده برای سالهای مختلف، استفاده می‌شود. در پایان، نتیجه‌گیری و پیشنهادهای لازم ارائه شده است.

۲. سهم کالاهای خوراکی در سبد مصرفی خانوارهای شهری استان فارس

با افزایش درآمد، سهم مخارج خوراکی مصرف کنندگان در بودجه کاهش می‌یابد. این نکته‌ای است که توسط ارنست انگل^۱ و با بررسی آماری بودجه خانوارها به دست آمده است. اساس این یافته که به قانون انگل شهرت دارد، بر این منطبق استوار است که کاهش درآمدی تقاضای کالاهای خوراکی در بودجه خانوار به نسبت پایین است و به همین دلیل با افزایش درآمد، مصرف کالاهای خوراکی به نسبت کمتری افزایش می‌یابد. نتیجه آنکه هرچه درآمد خانوارها افزایش یابد، سهم مصرف کالاهای خوراکی در بودجه کم می‌شود. البته این به معنای کاهش واقعی مصرف کالاهای خوراکی نیست. بلکه مصرف مواد غذایی همراه با درآمد افزایش نمی‌یابد. با توضیحاتی که از نظریه انگل و رفتار مصرفی کالاها در بودجه خانوار گفته شد، می‌توان انتظار داشت که با بهبود اوضاع اقتصادی خانوارها، سرعت افزایش مصرف کالاهای خوراکی آهسته‌تر شده و مازاد بودجه صرف کالاهای غیرخوراکی شود. برعکس، روند تغییر ساختار مصرف یا اندازه‌گیری کاهش درآمدی کالاهای مصرفی می‌تواند شاخصی برای سنجش وضع رفاه خانوارها در طی زمان باشد، به این ترتیب که با کاهش فقر و افزایش رفاه اقتصادی، سهم کالاهای خوراکی در بودجه خانوارها و نیز کاهش درآمدی تقاضای کالاهای خوراکی مورد بررسی کاهش یابد. با به خاطر داشتن آنچه تاکنون درباره روند تغییر سهم کالاهای خوراکی خانوارها در سبد خانوارها گفته شد، می‌توان به بررسی تغییرات ساختار بودجه خانوارهای شهری استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۲ پرداخت. برای این منظور از آمار هزینه و درآمد خانوارهای شهری که توسط مرکز آمار ایران تهیه و منتشر شده، استفاده خواهد شد.

نمودار و جدول شماره (۱) سهم هزینه کالاهای خوراکی در سبد مصرف خانوارهای شهری استان را در دوره یاد شده نشان می‌دهد. با توجه به این نمودار و جدول، طی ۲۲ سال، سهم هزینه خوراکی خانوارهای شهری از ۴۱ درصد به ۲۹ درصد کاهش یافته است. در نگاه اول، می‌توان این تغییر ساختار مصرف خانوارها را مثبت ارزیابی کرده و چنین تصور کرد که به فرض آنکه درآمد خانوارها طی این دوره افزایش یافته باشد، رفاه آنان بهبود یافته است. اما شاید این قضاوت پیش از بررسی اوضاع درآمد و مصرف خانوارها اندکی شتاب زده باشد.

برای بررسی مصرف کالاها در بودجه خانوار به اطلاعات مقصداری مصرف کالاها و خدمات نیاز است که در این زمینه هیچ‌گونه آماری وجود ندارد. به همین دلیل باید از آمار ریالی درآمد و هزینه خانوارهای کشور استفاده کرد. البته باید از این آمار، تورم‌زدایی کرد تا بتوان هزینه خانوارهای کشور را به عنوان مصرف واقعی کالاها و خدمات آنان در نظر گرفت. به عبارت دیگر از آمار هزینه واقعی یا تورم‌زدایی شده بودجه خانوارها، می‌توان به عنوان شاخص مصرف کالاها

1. Ernest Engel

استفاده کرد. این شاخص که به شاخص قیمتی مصرف کننده^۱ معروف است برای خانوارهای شهری به صورت ماهانه، فصلی و سالیانه توسط بانک مرکزی تهیه و منتشر می‌شود.

هزینه واقعی کالاهای خوراکی و دخانی خانوارهای شهری استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۲ در نمودار شماره (۲) رسم شده و مبین این واقعیت است که این هزینه از سال ۱۳۶۲ تا سال ۱۳۸۳ روندی کاهشی داشته، به گونه‌ای که این هزینه در مجموع از سال ۱۳۶۲ از ۲۰۱۲۵/۹۶۳ ریال به ۵/۰۳۴/۵۹۱ ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است. به عبارتی به یک چهارم یا ۶۰ درصد کاهش یافته است و نشان‌دهنده کاهش شدید مصرف مواد خوراکی خانوارهای شهری است. این موضوع حتی می‌تواند به نوعی نشان‌دهنده بروز سوء تغذیه یک چهارم در خانوارهای شهری استان باشد. بدیهی است که چنین شرایطی از یکسو نشان از وجود مشکلات اساسی در اقتصاد کشور و استان دارد و از سوی دیگر نشان‌دهنده فقر و فشار مالی بر خانوارهاست.

برای بررسی مصرف در سطح استان فارس، می‌توان به شیوه دقیق‌تر هم عمل کرد و به سراغ جزئیات مصرف کالاهای خوراکی رفت. جدول شماره (۲) به همین منظور، محاسبه و ارائه شده است. این جدول به خوبی بحران مصرف کالاهای خوراکی خانوارهای شهری استان را طی دو دهه اخیر نشان می‌دهد. بر اساس آمار این جدول، کاهش ۵۷ درصدی مصرف (یا هزینه واقعی) گوشت و کاهش ۳۷ درصدی میوه و سبزی‌ها نشان‌دهنده مشکلات اقتصادی خانوارهاست.

جدول شماره ۱. محاسبه ضریب انگل یک خانوار شهری استان فارس

سال	هزینه کل	هزینه خوراکی و دخانی	ضریب انگل
۱۳۶۲	۸۰۵۷۹۰	۳۳۴۰۹۱	۰/۴۱
۱۳۶۳	۱۰۴۸۱۹۴	۳۹۹۳۱۴	۰/۳۸
۱۳۶۴	۱۱۷۰۰۲۵۳	۴۵۰۹۶۵	۰/۳۹
۱۳۶۹	۲۲۷۷۷۰۷	۸۴۳۴۱۶	۰/۳۷
۱۳۷۰	۲۸۲۵۱۱۰	۱۱۰۸۶۷۱	۰/۳۹
۱۳۷۱	۳۷۰۱۳۷۶	۱۴۱۵۶۲۱	۰/۳۸
۱۳۷۲	۴۹۴۶۸۴۱	۱۶۶۶۲۱۷	۰/۳۴
۱۳۷۳	۶۲۵۴۹۴۶	۲۱۹۴۰۰۹	۰/۳۵
۱۳۷۴	۹۲۹۱۸۳۴	۳۳۳۵۷۳۷	۰/۳۶
۱۳۷۵	۱۱۳۶۰۷۷۳	۳۴۵۷۰۲۲	۰/۳۰
۱۳۷۶	۱۴۷۵۱۸۰۱	۴۴۱۶۰۵۹	۰/۳۰
۱۳۷۷	۱۶۴۷۱۳۳۱	۵۴۰۶۹۹۱	۰/۳۳
۱۳۷۸	۲۰۸۴۶۸۷۶	۶۰۸۲۷۴۹	۰/۲۹
۱۳۷۹	۲۳۱۶۲۰۲۰	۶۶۴۱۶۶۳	۰/۲۹

1. Consumer Price Index (CPI)

ادامه جدول شماره ۱

سال	هزینه کل	هزینه خوراکی و دخانی	ضریب انگل
۱۳۸۰	۲۴۹۸۵۶۹۴	۷۴۷۹۵۱۰	۰/۳۰
۱۳۸۱	۲۹۵۲۸۸۸۴	۸۴۵۰۶۴۴	۰/۲۹
۱۳۸۲	۳۵۶۰۰۳۶۵	۱۰۲۴۴۹۶۶	۰/۲۹
۱۳۸۳	۴۸۲۹۷۷۷۲	۱۴۱۴۷۲۰۰	۰/۲۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و

درآمد خانوارهای شهری

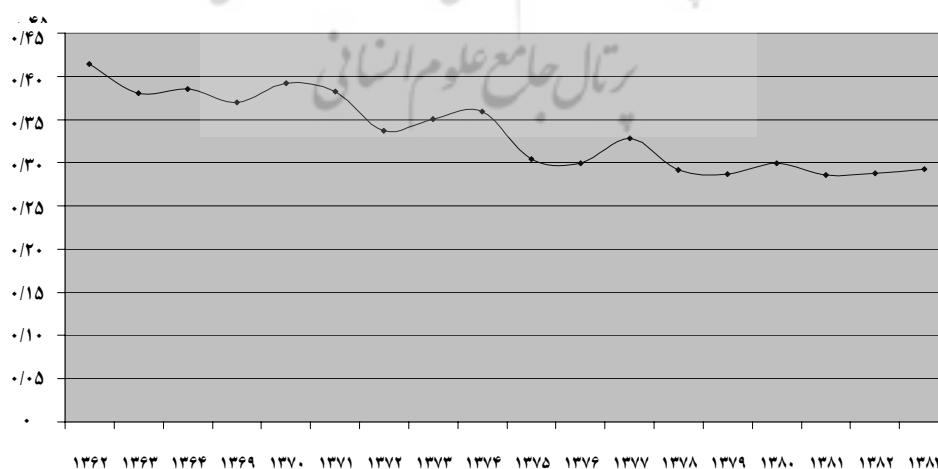
استان فارس

جدول ۲. رشد اقلام عمده هزینه سالانه خوراکی خانوار شهری استان فارس طی دوره ۸۳-۱۳۶۲ (ریال)

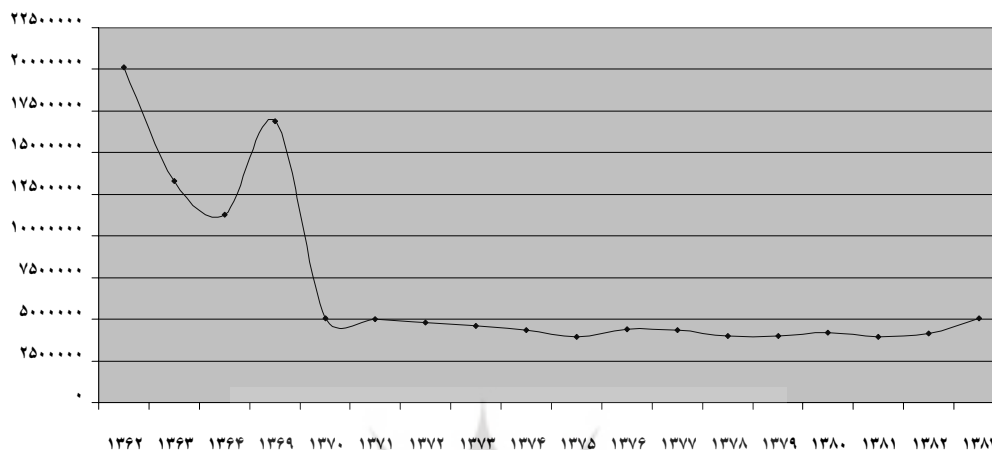
شرح	سال ۱۳۶۲ (جاری)	سال ۱۳۸۳ (جاری)	سال ۱۳۶۲ (ثابت)	سال ۱۳۸۳ (ثابت)	رشد واقعی
غلات، آرد، رشته و نان	۵۷۶۱۶	۲۵۱۳۱۵۲	۱۱۵۲۳۲۰	۸۱۴۳۶۰	-۲۹
شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	۳۴۲۴۵	۱۴۰۰۱۳۷	۱۷۱۲۲۵۰	۴۹۸۲۱۶	-۷۰
روغن و چربی‌ها	۶۲۹۹	۴۷۹۹۳۴	۱۵۷۴۷۵	۱۷۰۷۹۵	-۸/۲
میوه و سبزی‌ها	۶۷۹۱۸	۲۹۹۳۴۰۰	۱۶۹۷۹۵۰	۱۰۶۵۲۶۷	-۳۷
گوشت	۱۱۰۳۲۰	۳۳۲۰۸۰۰	۲۷۵۸۰۰۰	۱۱۸۱۷۷۹	-۵۷
کل هزینه‌های خوراکی	۳۳۴۰۹۱	۱۴۱۴۷۲۰۰	۸۳۵۲۲۷۵	۵۰۳۴۵۹۱	-۳۹

مأخذ: نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری استان فارس

نمودار ۱. ضریب انگل در مناطق شهری استان فارس طی سالهای ۱۳۶۲-۱۳۸۳

نمودار ۲. متوسط هزینه واقعی خوراکی خانوار مناطق شهری استان طی سالهای ۱۳۶۲-۱۳۸۳ (ریال)

بررسیها نشان می‌دهد که مصرف خانوارهای شهری استان فارس، فقط از دیدگاه کمی تغییر نکرده، بلکه از نظر کیفی نیز تغییرات زیادی را تجربه کرده است. این تحولات را می‌توان در جدول شماره (۳) مشاهده کرد. با توجه به این جدول، خانوارهای شهری استان طی دو دهه اخیر ساختار مصرف کالاهای خوراکی خود را تغییر داده‌اند، به گونه‌ای که تفاوت چشم‌گیری میان ساختار مصرف آنان در دهه ۱۳۶۰ و ۱۳۷۰ به چشم می‌خورد. از جدول شماره (۳) مشخص است که سهم گوشت در مخارج خانوارهای شهری استان فارس از ۳۳ درصد در سال ۱۳۶۲ به ۲۳ درصد در سال ۱۳۸۳ سقوط کرده است و سهم میوه‌ها و سبزی‌ها از ۲۰ درصد در سال ۱۳۶۲ به ۱۷ درصد در سال ۱۳۸۳ کاهش یافته است. سهم آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن از ۱۴ درصد به ۱۸ درصد افزایش یافته است. بررسی ترکیب هزینه خوراکی خانوارهای شهری نشان می‌دهد که خانوارها به تدریج سایر اقلام خوراکی (اغلب با ارزش غذایی پایین) را جایگزین گوشت و میوه‌ها (با ارزش غذایی بالا) کرده‌اند. به بیان دیگر خانوارها از سیری سلولی به سیری شکمی روی آورده‌اند. نکته جالب توجه و تأمل برانگیز افزایش مصرف و سهم روغن و چربیها و قند و شکر بوده است که طی این سالها باعث افزایش بیماریهای قلبی شده است. یکی از دلایل آن نیز اعطای یارانه به این گونه کالاها (قند و شکر و روغن) و واگذاری آن به اقشار مردم از طریق نظام یارانه‌ای بوده است. نگاه همزمان به نمودارهای ارائه شده و این جدول مشخص می‌کند که تغییر ساختار مصرف خوراکی خانوارهای شهری همواره در هنگام کاهش این هزینه‌ها رخ داده، بنابراین می‌توان ادعا کرد که دلیل اصلی تغییر الگوی مصرف مواد غذایی به منظور جبران فشارهای اقتصادی در بودجه خانوارها بوده است.

جدول شماره ۳. بررسی ساختار و سهم اجزای هزینه‌های خوراکی و دخانی خانوار شهری استان فارس طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۶۲ (ریال)

سهم	۱۳۸۳		۱۳۷۹		۱۳۷۵		۱۳۷۰		۱۳۶۲		شرح
	میزان هزینه	سهم	میزان هزینه	سهم	میزان هزینه	سهم	میزان هزینه	سهم	میزان هزینه	سهم	
۱۸	۸۹۴۳۶۰	۱۷	۶۷۴۸۲۴	۲۲	۸۷۳۷۷۴	۲۳	۱۱۸۷۱۳۷	۱۴	۱۱۵۲۳۲۰	۱۴	آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن
۱۰	۴۹۸۲۶۹	۱۰	۴۰۲۶۱۵	۱۰	۳۸۹۰۷۵	۱۰	۴۸۴۵۰۷	۲۱	۱۷۱۲۲۵۰	۲۱	شیر، فرآورده‌های آن و تخم‌پرنده‌گان
۳	۱۷۰۷۹۵	۴	۱۶۴۱۹۲	۴	۱۵۵۲۹۴	۳	۱۲۹۲۰۵	۲	۱۵۴۴۷۵	۲	روغن و چربی‌ها
۲۱	۱۰۶۵۲۶۷	۱۹	۷۵۵۹۹۲	۱۶	۶۴۲۲۱۴	۱۶	۸۲۴۴۴۳	۲۰	۱۶۹۷۹۵۰	۲۰	میوه‌ها و سبزی‌ها
۱	۱۱۸۱۷۹۹	۲۸	۱۱۰۱۵۴۷	۲۵	۹۶۹۹۳۸	۲۸	۱۴۱۲۸۹۵	۳۳	۲۷۵۸۸۰۰	۳۳	گوشت
۵	۲۲۸۲۶۹	۴	۱۶۴۸۶۲	۴	۳۸۰۱۵۷	۴	۲۲۱۰۷۸	۲	۱۶۵۴۴۰	۲	خشکبار و حبوبات
۶	۳۲۲۶۵۱	۹	۳۴۳۸۵۱	۱۰	۳۷۵۶۸۰	۶	۳۰۷۸۷۲	۳	۲۷۱۸۸۰	۳	قند و شکر شیرینی، چای و نظایر آنها
۱۰۰	۵۰۳۴۵۹۱	۱۰۰	۳۹۹۳۷۸۴	۱۰۰	۳۹۹۳۷۸۴	۱۰۰	۵۰۶۲۴۲۵	۱۰۰	۸۳۵۲۲۷۵	۱۰۰	کل هزینه‌های خوراکی

منبع: نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری استان فارس - ارقام: ریال

۳. رتبه‌بندی انواع هزینه‌های عمده خوراکی و غیر خوراکی خانوار شهری استان فارس در جدول شماره (۴) انواع گروه‌های مهم خوراکی و دخانی و غیر خوراکی یک خانوار شهری استان فارس بر حسب هزینه‌ای که خانوار مصرف‌کننده برای هر یک از این گروه‌ها در سال ۱۳۸۳ متحمل شده، رتبه‌بندی شده است. سپس همین رتبه‌بندی برای سال ۱۳۶۲ نیز انجام شده تا اختلاف رتبه هر یک از این گروه‌ها در طی سالهای مورد بررسی مورد سنجش قرار گیرد.

جدول شماره ۴. رتبه‌بندی انواع بیشترین هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی یک خانوار شهری استان فارس بر حسب ارزش ریالی در سالهای ۱۳۶۲ و ۱۳۸۳

اختلاف رتبه	سال ۱۳۸۳			سال ۱۳۶۲			انواع هزینه‌های عمده خوراکی و غیر خوراکی
	درصد	ارزش ریالی	رتبه	درصد	ارزش ریالی	رتبه	
۰	۳۱/۱	۱۴۶۷۸۷۵۷	۱	۳۰/۴	۲۴۵۰۳۷	۱	مسکن
-۲	۷	۳۳۲۰۸۰۰	۴	۱۳/۷	۱۱۰۳۲۰	۲	گوشت
-۲	۶/۳	۲۹۹۳۴۰۰	۵	۸/۴	۶۷۹۱۸	۳	میوه‌ها و سبزی‌ها
-۵	۳/۷	۱۷۲۵۲۹۰	۹	۷/۹	۶۳۳۳۳	۴	پوشاک و کفش
-۳	۵/۳	۲۵۱۳۱۵۲	۸	۷/۲	۵۷۶۱۶	۵	آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن
۰	۶/۲	۲۹۳۱۹۷۳	۶	۵/۷	۴۵۸۴۵	۶	کالاها و خدمات متفرقه خانوار
۰	۵/۴	۲۵۵۴۸۱۰	۷	۵	۴۰۲۲۴	۷	لوازم، اثاثه، ملزومات و خدمات خانوار
۶	۱۵/۲	۷۱۶۲۵۸۴	۲	۴/۷	۳۷۷۲۷	۸	حمل و نقل و ارتباطات
-۷	۷	۳۳۰۳۴۱	۱۶	۴/۲	۳۴۲۴۵	۹	شیر و فرآورده‌های آن و تخم پرندگان
-۱	۳	۱۴۲۹۰۰۳	۱۱	۳/۷	۳۰۰۱۳	۱۰	نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانیات
۸	۷/۶	۳۵۷۲۰۶۱	۳	۳/۶	۲۸۶۶۱	۱۱	بهداشت و درمان
۰	۱/۹	۹۰۶۶۵۰	۱۲	۱/۷	۱۳۹۵۹	۱۲	قند و شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو
۳	۳/۲	۱۵۲۵۰۵۷	۱۰	۱/۳	۱۰۸۷۳	۱۳	تفریحات، سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی
۱	۱/۴	۶۴۱۴۳۷	۱۳	۱	۸۲۸۲	۱۴	خشکبار و حبوبات
۱	۱	۴۷۹۹۳۴	۱۴	۸	۶۲۹۹	۱۵	روغن‌ها و چربی‌ها
۱	۱	۴۶۲۶۸۷	۱۵	۷	۵۸۱۳	۱۶	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی
-	۱۰۰	۴۷۲۲۷۹۳۶	-	۱۰۰	۸۰۵۸۰۱	-	کل هزینه‌های عمده خوراکی و غیر خوراکی

مأخذ: نتایج تحقیق

با استناد به جدول شماره (۴) در سال ۱۳۶۲ هزینه‌های مهم نظیر مسکن، گوشت، میوه و سبزی‌ها و پوشاک و کفش، رتبه‌های اول تا چهارم هزینه یک خانوار شهری را به خود اختصاص می‌داده‌اند. هزینه‌های یاد شده گاه در طی سالهای مورد بررسی در برابر دگرگونی و تحولات بی‌شماری قرار گرفته‌اند، البته به غیر از مسکن که بدون تغییر بوده، این هزینه‌ها به ترتیب با اختلاف رتبه ۲، ۵ و ۲ جایگاه رتبه‌بندی خود را در جدول تغییر داده‌اند. به طوری که در سال ۱۳۸۳ هزینه‌های حمل و نقل و ارتباطات، بهداشت و درمان و گوشت ردیفهای دوم تا چهارم خانوارهای شهری را در اختیار گرفته‌اند و هزینه پوشاک و کفش با کاهش ۵ رتبه در جدول، از رتبه چهارم در سال ۱۳۶۲ به رتبه نهم در سال ۱۳۸۳ تنزل یافته است.

نکته قابل توجه طی دو دهه مذکور این است که همواره نزدیک به ۳۰ درصد هزینه خانوارها مربوط به هزینه مسکن بوده است. لازم به یادآوری است که این جدول فقط به منظور رتبه‌بندی براساس ارزش ریالی جاری ارائه شده و نمی‌تواند تغییرات ساختاری و واقعی مصرف خانوارها را نشان دهد.

۴. وضع کالاهای غیرخوراکی در سبد مصرفی خانوارهای شهری استان فارس

بیشتر اقلام این نوع کالاها، کفش و پوشاک، مسکن، لوازم و اثاثیه، بهداشت و درمان، حمل و نقل و ارتباطات، تفریحات و سرگرمی‌ها و خدمات فرهنگی است. به طور کلی و با توجه به اینکه بر حسب تجربه، کاهش درآمدی تقاضا برای بسیاری از کالاهای غیرخوراکی خانوارها بیش از یک است با بهبود اوضاع درآمد جامعه در مراحل گذار توسعه، مصرف این گونه کالاها روندی فزاینده خواهد داشت و از طرفی پیش‌بینی می‌شود که به دلیل وجود برنامه‌های توسعه و شکل گرفتن نیازهای جدید در زندگی روزمره مردم، هزینه واقعی غیرخوراکی خانوارها روندی فزاینده داشته باشد به عنوان مثال در دهه ۱۳۶۰ برخی از خانوارها تلویزیون، تلفن، مبلمان، کامپیوتر شخصی و نظایر آنها را نداشته و پولی را صرف مدرسه غیرانتفاعی یا دانشگاه فرزندان خود نکرده‌اند ولی اکنون هزینه کردن برای بسیاری از موارد یاد شده، ضروری و اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود. با وجود این، محاسبات نشان می‌دهد که مصرف کالاهای غیرخوراکی خانوارهای شهری استان فارس در دو دهه اخیر دچار رکود بوده، به گونه‌ای که با دگرگون شدن ساختار مصرف و ورود کالاهای جدید به سبد مصرفی خانوارها طی ۲۰ سال گذشته، هزینه واقعی خانوارهای شهری استان فارس فقط ۳۴ درصد بالا رفته است، حال آنکه محاسبات بیشتر نشان می‌دهد این افزایش مربوط به بالا رفتن هزینه کالاهایی نظیر بهداشت و درمان، حمل و نقل و ارتباطات و تفریح و تحصیل و آموزش بوده است.

جدول شماره ۵. رشد اقلام عمده هزینه سالیانه غیرخوراکی خانوارهای شهری استان فارس طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۶۲ (ریال)

شرح	سال ۱۳۶۲ (جاری)	سال ۱۳۸۳ (جاری)	سال ۱۳۶۲ (ثابت)	سال ۱۳۸۳ (ثابت)	رشد واقعی
پوشاک و کفش	۶۳۳۳	۱۷۲۵۲۹۰	۱۲۶۶۶۶۰	۱۱۰۳۸۳۲	-۱۲/۸
مسکن	۲۴۵۰۳۷	۱۴۶۷۸۷۵۷	۴۹۰۰۷۴۰	۵۱۳۴۲۲۸	۴/۷
لوازم و اثاثیه و ملزومات	۴۰۲۲۴	۲۵۵۴۸۱۰	۱۶۰۸۹۶۰	۱۳۳۶۱۹۸	-۱۷
بهداشت و درمان	۲۸۶۶۱	۳۵۷۲۰۶۱	۷۱۶۵۲۵	۱۰۵۸۳۸۸	۴۷
حمل و نقل و ارتباطات	۳۷۷۲۷	۷۱۶۲۵۷۴	۹۴۳۱۷۵	۳۰۲۷۲۹۲	بیش از ۲ برابر
تفریح و تحصیل و مطالعه	۱۰۸۷۳	۱۵۲۵۰۷۵	۲۱۷۴۶۰	۶۰۸۰۷۷	۱۸۰
کل هزینه‌های غیرخوراکی	۴۷۱۷۱۰	۳۴۱۵۰۵۵۲	۹۴۳۴۲۰۰	۱۲۷۳۵۵۸۷	۳۴

مأخذ: نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری استان فارس

بر اساس جدول شماره (۵) مشاهده می‌شود که طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۲ متوسط مصرف پوشاک و کفش خانوارهای استان فارس نزدیک به ۱۳ و متوسط مصرف لوازم و اثاثیه آنان ۱۷ درصد پایین آمده است. در همین مدت، هزینه واقعی بهداشت و درمان خانوارها ۴۷ درصد و حمل و نقل و ارتباطات و تحصیل و آموزش آنان بیش از دو برابر شده است. این موضوع نشان‌دهنده نکات جالبی است. اول آنکه کاهش همزمان کالاهای خوراکی خانوارها (که در مباحث پیشین اشاره شد) و کالاهایی نظیر پوشاک، کفش و اثاثیه و ملزومات زندگی، نشان‌دهنده افزایش فشارهای مالی بر خانوارهای شهری استان و ناتوانی آنان در جذب کالاهای تولید شده توسط بخشهای اقتصادی و در پی آن توزیع فقر در جامعه است. نکته دوم این است که تمرکز مصرف خانوارها طی دو دهه اخیر، به سوی کالاهای بخش عمومی اقتصاد یعنی بهداشت و درمان، حمل و نقل و ارتباطات و تحصیل و مطالعه و آموزش گرایش داشته است. بی‌گمان دسترسی به چنین کالاهایی حق مسلم مردم است، در حالی که شواهد موجود نشان‌دهنده آن است که چنین کالاهایی در اقتصاد کشور و اقتصاد استان فارس رقابت‌پذیر شده است. به عنوان مثال می‌توان به بیمارستانهای خصوصی، کلاسهای کنکور خصوصی و نظایر آنها اشاره کرد.

۵. سهم کالاهای خوراکی و دخانی در سبد مصرفی خانوارهای روستایی استان فارس
در جدول شماره (۶) ضریب انگل که به عنوان یکی از شاخصهای متعارف رفاهی شناخته شده، برای سالهای مورد بررسی محاسبه شده است. بر اساس این محاسبات، یک خانوار روستایی در سال

۱۳۸۳ به دلیل تخصیص بخش بزرگتری از هزینه‌های خود به مخارج غیرخوراکی از رفاه بیشتری برخوردار شده است.

جدول شماره ۶. محاسبه ضریب انگل یک خانوار روستایی استان فارس (ریال)

سال	هزینه کل	هزینه خوراکی و دخانی	ضریب انگل
۱۳۶۱	۴۲۳۲۲۶	۲۲۹۲۰۵	۰/۵۴
۱۳۶۲	۵۴۷۴۸۴	۲۷۸۴۳۳	۰/۵۱
۱۳۶۳	۶۸۴۰۴۴	۳۲۳۷۵۵	۰/۴۷
۱۳۶۴	۸۷۰۲۵۵	۴۳۳۶۰۹	۰/۵۰
۱۳۷۰	۲۲۵۶۷۷۱	۱۱۷۸۳۳۳	۰/۵۲
۱۳۷۱	۲۹۱۷۱۰۸	۱۴۵۳۷۳۵	۰/۵۰
۱۳۷۲	۳۹۴۷۱۵۹	۱۸۴۰۹۹۰	۰/۴۷
۱۳۷۳	۵۱۲۰۰۱۱	۲۵۵۶۴۳۹	۰/۵۰
۱۳۷۴	۷۴۱۰۹۳۴	۳۵۸۶۰۰۹	۰/۴۸
۱۳۷۵	۸۰۶۵۱۳۹	۵۸۸۳۱۶۳	۰/۴۴
۱۳۷۶	۱۰۰۱۳۱۶۹	۴۱۷۶۹۸۰	۰/۴۲
۱۳۷۷	۱۳۶۷۰۳۲۱	۶۱۴۴۴۹۵	۰/۴۵
۱۳۷۸	۱۵۲۶۸۹۷۵	۶۰۶۹۷۱۱	۰/۴۰
۱۳۷۹	۱۶۷۳۴۶۱۲	۶۴۹۳۶۶۰	۰/۳۹
۱۳۸۰	۱۶۹۷۱۱۷۷	۷۶۴۸۵۶۵	۰/۴۵
۱۳۸۱	۲۲۰۵۱۲۳۳	۸۹۹۹۶۵۸	۰/۴۱
۱۳۸۲	۲۲۵۷۷۶۸۱	۱۰۷۹۹۴۴۱	۰/۴۸
۱۳۸۳	۳۷۱۷۱۵۶۲	۱۴۵۷۶۹۹۴	۰/۳۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و

درآمد خانوارهای روستایی

استان فارس

در سال ۱۳۶۱ بیش از نیمی از کل هزینه خانوار روستایی را هزینه خوراکی و دخانی تشکیل می‌داده و طی دو دهه این هزینه به میزان قابل توجهی کاهش یافته است، به طوری که سهم هزینه خوراکی و دخانی نسبت به هزینه کل یک خانوار روستایی از ۵۴ درصد در سال ۱۳۶۱ به ۳۹ درصد در سال ۱۳۸۳ رسیده است. بر این اساس به نظر می‌رسد که الگوی مصرف در راستای استفاده از اقلام غیرخوراکی بوده است اما به منظور بررسی الگوی واقعی مصرف خانوار و پرهیز از برداشتهای نابه‌جایی که روند ظاهری هزینه به وجود می‌آورد، تلاش شده تا آثار تورمی از این هزینه‌ها خارج و تصویر واقعی آن به صورت قیمتهای ثابت و هزینه واقعی ارائه شود. برای محاسبه هزینه خانوارهای

روستایی به قیمت ثابت از شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در نقاط روستایی که توسط مرکز آمار ایران تهیه می‌شود استفاده شده به طوری که هزینه هر کالا با شاخص قیمت مربوط به همان کالا تعدیل شده است. بررسی مصرف واقعی خانوار روستایی در یک دوره زمانی معین، روند تغییرات مصرف یا به عبارتی تغییرات سطح زندگی طی دوره مورد نظر را نشان می‌دهد. بر این اساس هزینه واقعی کالاهای خوراکی و دخانی خانوارهای روستایی استان فارس از ۲/۵۱۸/۷۲۵ ریال در سال ۱۳۶۱ به ۳/۷۶۳/۷۴۷ ریال در سال ۱۳۸۳ رسیده است که نشان از ۱/۵ برابر شدن مصرف مواد خوراکی و دخانی روستاییان دارد. به عبارتی می‌توان گفت که سطح رفاه این خانوارها طی دو دهه به میزان خوبی افزایش یافته است.

برای بررسی دقیق‌تر این موضوع، در جدولهای (۷) و (۸) ساختار و سهم مصرف اقلام مهم کالاهای خوراکی نشان داده شده است. این بررسی نشان می‌دهد خانوار در رویارویی با شرایط خاص برای مصرف چه نوع کالاهایی مقاومت نشان می‌دهد، چه کالاهایی را از الگوی مصرف خارج می‌سازد و چه کالاهایی را جایگزین آن می‌کند.

در بین اقلام خوراکی و دخانی یک خانوار روستایی، هزینه مربوط به آرد، رشته، غلات و نان که همواره مهم‌ترین هزینه‌ها را تشکیل داده است در دوره مورد بررسی تا ۳۶ درصد افزایش یافته است. به‌رغم افزایش این هزینه از سهم آن کاسته شده به طوری که در سال ۱۳۶۱، بیش از یک‌سوم از کل هزینه را تشکیل می‌داده و در سال ۱۳۸۳ به ۲۹ درصد کاهش یافته است. اما همزمان با افزایش قابل توجه هزینه گوشت در دوره زمانی ۲۰ ساله، سهم آن نیز در سبد غذایی خانوار روستایی افزایش داشته است.

به جز گروه کالای میوه‌ها و سبزی‌ها و نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانیات، بقیه گروههای کالایی نیز به همین ترتیب همزمان با افزایش هزینه از افزایش سهم در سبد غذایی خانوار برخوردار بوده‌اند. کمترین افزایش در هزینه، مربوط به نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانیات با ۱۸ درصد بوده است که زندگی سنتی روستائیان را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷. رشد اقلام عمده هزینه سالیانه خوراکی خانوار روستایی استان فارس در سالهای ۱۳۶۱ و ۱۳۸۳

شرح	سال ۱۳۶۱ (جاری)	سال ۱۳۸۳ (جاری)	سال ۱۳۶۱ (ثابت)	سال ۱۳۸۳ (ثابت)	رشد واقعی
غلات، آرد، رشته، نان و فرآورده‌های آن	۸۱۸۸	۳۶۱۸۱۶۰	۸۰۲۸۲۳	۱۰۹۴۴۲۲	۳۶/۳
گوشت	۴۰۵۲۴	۲۹۲۶۶۱۱	۳۹۷۲۹۴	۶۵۹۷۴۱	۶۶
شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	۲۸۷۱۶	۱۵۲۶۲۳۷	۲۴۹۷۰۴	۳۲۲۶۰۳	۲۹
روغن و چربیها	۵۱۷۲	۷۱۸۳۵۵	۱۶۶۸۳۹	۲۸۳۷۱۱	۷۰
میوه و سبزی ها	۲۷۱۵۶	۲۷۳۱۱۴۶	۳۷۷۱۶۶	۵۲۰۴۱۷	۳۸
خشکبار و حبوبات	۵۴۸۴	۵۵۸۳۸۴	۸۱۴۵۱	۱۷۳۷۸۹	۲ برابر
قند و شکر و شیرینی و چای و قهوه	۱۵۷۸۰	۱۲۱۱۰۴۴	۱۶۹۶۷۷	۳۷۴۳۵۷	۲/۲ برابر
ادویه و چاشنیها و سایر	۸۸۲	۳۱۴۱۲۶	۱۱۷۶۰	۱۰۹۴۹۰	۹/۳ برابر
نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانیات	۲۳۶۱۶	۹۷۲۹۳۱	۲۲۰۷۱۰	۲۶۰۷۰۰	۱۸
کل هزینه‌های خوراکی	۲۲۹۲۰۴	۱۴۵۷۶۹۹۴	۲۵۱۸۷۲۵	۳۷۶۳۷۴۷	۴۹/۴

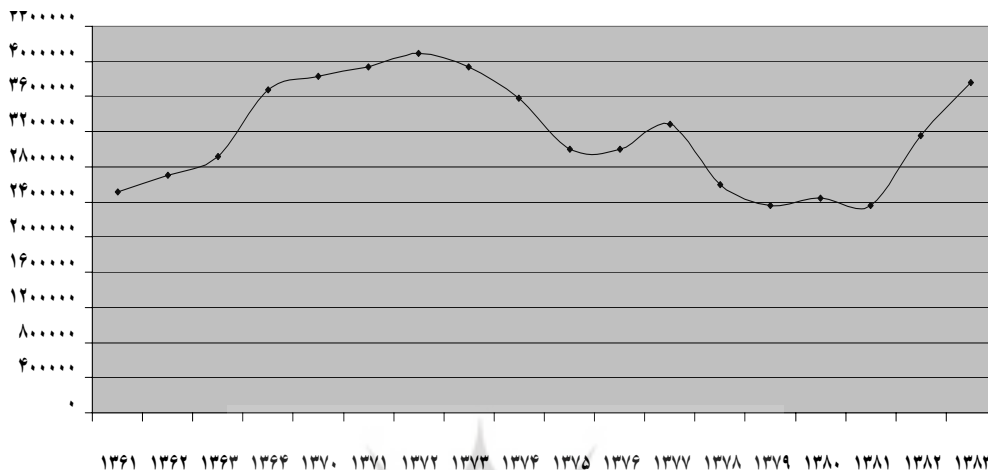
توضیح: ارقام به ریال و سهم‌ها به درصد است.

مأخذ: نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی استان فارس

نمودار ۳. ضریب انگل در مناطق روستایی استان فارس طی سالهای ۱۳۶۲-۱۳۸۳

نمودار ۴. متوسط هزینه واقعی خوراکی مناطق روستایی استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۲ (ریال)

۶. رتبه‌بندی انواع هزینه‌های عمده خوراکی و غیرخوراکی خانوار روستایی استان فارس

انواع هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی یک خانوار روستایی استان فارس بر حسب مبالغ هزینه شده توسط هر خانوار برای گروه‌های مهم کالایی در سالهای ۱۳۶۱ و ۱۳۸۳ رتبه‌بندی شده و نتایج در جدول شماره (۹) آمده است. با توجه به این جدول، در سال ۱۳۶۱ رتبه‌های اول تا چهارم به ترتیب مربوط به هزینه گروه‌های آرد، رشته، غلات و نان، مسکن، گوشت و پوشاک و کفش بوده است. پس از گذشت دو دهه و تغییراتی که طی این مدت ایجاد شده، رتبه‌بندی یاد شده کاملاً دگرگون شده است به طوری که مسکن، حمل و نقل و ارتباطات، آرد، رشته، غلات و نان و گوشت با اختلاف رتبه ۱، ۷، ۲- و ۱- رتبه‌های اول تا چهارم را به خود اختصاص داده‌اند.

پوشاک و کفش نیز با کاهش ۳ رتبه در جدول از رتبه چهارم در سال ۱۳۶۱، به رتبه هفتم هزینه خانوار در سال ۱۳۸۳ تنزل یافته است. از آنجا که این جدول بر اساس ارقام جاری تهیه شده است، نمی‌تواند تغییرات واقعی هزینه خانوارها را بیان کند اما برخی موارد مانند کاهش زیاد سهم هزینه گروه آرد، رشته، غلات و نان و افزایش چشم‌گیر سهم هزینه در گروه حمل و نقل و ارتباطات طی دوره مورد بررسی قابل توجه است.

جدول شماره ۸. بررسی ساختار و اجزای مهم هزینه‌های خوراکی و دخانی خانوار روستایی استان فارس طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۶۱

۱۳۸۳		۱۳۷۹		۱۳۷۵		۱۳۷۰		۱۳۶۴		۱۳۶۱		شرح
میزان هزینه‌ها	سهم	میزان هزینه‌ها	سهم	میزان هزینه‌ها	سهم	میزان هزینه‌ها	سهم	میزان هزینه‌ها	سهم	میزان هزینه‌ها	سهم	
۲۹	۱۰۹۴۴۲۲	۲۳	۵۴۳۵۵۴	۳۶	۱۰۷۷۴۵۴	۲۷	۱۰۴۰۱۹۷	۲۹	۱۰۵۰۹۹۲	۳۲	۸۰۲۸۲۳	آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن
۱۸	۶۵۹۷۴۱	۲۴	۵۷۴۳۵	۱۹	۵۵۵۶۵۷	۱۹	۷۴۲۹۶۴	۲۱	۷۶۲۲۵۴	۱۶	۳۹۷۲۹۴	گوشت
۹	۳۲۲۶۰۳	۱۰	۲۲۸۳۷۰	۹	۲۶۸۱۹۲	۸	۲۹۹۰۶۸	۸	۲۸۵۵۲۴	۱۰	۲۴۹۷۰۴	شیر، فرآورده‌های آن و تخم پرندگان
۸	۲۸۳۷۱۱	۸	۱۹۴۱۳۹	۶	۱۷۷۷۴۳	۵	۱۹۹۴۴۳	۴	۱۴۴۴۷۳	۷	۱۶۶۸۳۹	روغن و چربی‌ها
۱۴	۵۲۰۴۱۷	۱۱	۲۴۹۹۴۶	۱۵	۴۴۹۴۱۱	۱۷	۶۶۲۸۴۱	۱۸	۶۴۵۰۶۹	۱۵	۳۷۷۱۶۶	میوه و سبزی‌ها
۵	۱۷۳۷۸۹	۴	۱۰۰۸۱۲	۵	۱۵۶۱۳۶	۵	۲۰۳۳۱۳	۴	۱۶۰۱۳۷	۴	۸۱۴۵۱	خشکیار و حیوانات
۱۰	۳۷۴۳۵۷	۱۲	۲۸۰۲۰۰	۴	۱۰۸۷۱۹	۷	۲۵۸۳۴۷	۶	۲۱۴۲۵۲	۷	۱۶۹۶۸۷	قند و شکر شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو
۳	۱۰۹۴۹۰	۴	۸۷۵۶۸	۳	۷۶۶۸۶	۲	۶۸۹۹۲	۶	۲۳۵۳۲۶	۰/۵	۱۱۷۶۰	ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی
۷	۲۶۰۷۰۰	۶	۱۴۵۳۵۹	۵	۱۳۹۴۶۶	۵	۱۹۴۴۰۱	۷	۲۶۶۲۹۸	۹	۲۲۰۷۱۰	نوشابه‌ها، غذاهای آماده و دخانیات
۱۰۰	۳۷۶۳۷۴۷	۱۰۰	۲۳۵۹۶۱۵	۱۰۰	۳۰۰۰۱۳۶	۱۰۰	۳۸۲۵۷۵۶	۱۰۰	۳۶۷۴۶۵۲	۱۰۰	۲۵۱۸۷۲۵	کل هزینه‌های خوراکی

توضیح: ارقام به ریال و سهم‌ها به درصد است.

مأخذ: نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی استان فارس

جدول شماره ۹. رتبه‌بندی انواع هزینه‌های عمده خوراکی و دخانی و غیرخوراکی یک خانوار روستایی استان فارس بر حسب ارزش ریالی در سالهای ۱۳۶۱ و ۱۳۸۳

انواع هزینه‌های عمده خوراکی و غیرخوراکی	سال ۱۳۶۱		سال ۱۳۸۳		اختلاف رتبه سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۱
	رتبه	ارزش ریالی	درصد	رتبه	
آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده‌های آن	۱	۸۱۸۸۸	۱۹/۳	۳	۳۶۱۸۱۶۰
مسکن	۲	۷۱۷۶۰	۱۷	۱	۶۸۵۳۱۴۷
گوشت	۳	۴۰۵۲۲	۹/۶	۴	۲۹۲۶۶۱۱
پوشاک و کفش	۴	۳۵۹۷۶	۸/۵	۷	۲۳۶۴۶۷۲
شیر و فرآورده‌های آن و تخم پرندگان	۵	۲۸۷۲۲	۶/۸	۱۰	۱۵۲۶۲۳۷
میوه‌ها و سبزی‌ها	۶	۲۷۱۶۱	۶/۴	۵	۲۷۳۱۱۴۶
نوشابه، غذاهای آماده و دخانیات	۷	۲۳۶۱۱	۵/۶	۱۲	۹۷۲۹۳۱
کالاها و خدمات متفرقه خانوار	۸	۲۳۱۳۵	۵/۵	۹	۱۷۰۱۷۰۲
حمل و نقل و ارتباطات	۹	۲۱۰۱۰	۵	۲	۶۱۲۷۶۷۵
لوازم، اثاث، ملزومات و خدمات خانوار	۱۰	۲۰۰۸۰	۴/۷	۸	۲۱۱۷۹۶۵
بهداشت و درمان	۱۱	۱۷۹۹۰	۴/۳	۶	۲۵۸۰۰۹۰
قند و شکر، شیرینی‌ها، چای، قهوه و کاکائو	۱۲	۱۵۷۷۴	۳/۷	۱۱	۱۲۱۱۰۴۴
خشکبار و حبوبات	۱۳	۵۴۸۶	۱/۳	۱۵	۵۵۸۳۸۴
تفرحات، سرگرمیها و خدمات فرهنگی	۱۵	۴۰۶۴	۱	۱۳	۸۴۹۳۱۷
ادویه‌ها، چاشنی‌ها و سایر ترکیبات خوراکی	۱۶	۸۷۰	۰/۲	۱۶	۳۱۴۱۲۶
کل هزینه‌های عمده خوراکی و غیرخوراکی	-	۴۲۳۲۱۸	۱۰۰	-	۳۷۱۷۱۵۶۲

مأخذ: نتایج تحقیق

۷. وضع کالاهای غیرخوراکی در سبد مصرفی خانوارهای روستایی استان فارس

به طور کلی با توسعه جامعه و افزایش سطح درآمد مردم و به دنبال آن اجتناب‌ناپذیر بودن استفاده از برخی کالاها و خدمات، افزایش مصرف کالاهای غیرخوراکی، امری بدیهی به نظر می‌رسد.

در نتیجه هزینه‌ای که خانوارها برای مصرف این گونه کالاها متحمل می‌شوند نیز در طول زمان روندی افزایشی خواهد داشت. این موضوع در مورد خانوارهای روستایی استان، در جدول شماره (۵) به روشنی دیده می‌شود. کل هزینه‌ای که خانوارهای روستایی استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۱ صرف کالاهای غیرخوراکی کرده‌اند، دو برابر شده است. این افزایش بیش از همه حاصل افزایش هزینه حمل و نقل و ارتباطات و پس از آن هزینه مسکن بوده است. بر اساس جدول شماره (۱۰)، مشاهده می‌شود که هزینه کالاهای عمومی نظیر حمل و نقل و ارتباطات و تفریح، تحصیل و مطالعه به ترتیب ۳/۸ و ۳/۶ برابر شده است، در حالی که کمترین نرخ رشد مربوط به هزینه پوشاک و کفش با ۳۰ درصد افزایش هزینه است.

جدول شماره ۱۰. رشد اقلام عمده هزینه سالیانه غیرخوراکی خانوارهای روستایی استان فارس در سالهای ۱۳۶۱ و ۱۳۸۳ (ریال-درصد)

شرح	سال ۱۳۶۱ (جاری)	سال ۱۳۸۳ (جاری)	سال ۱۳۶۱ (ثابت)	سال ۱۳۸۳ (ثابت)	رشد واقعی
پوشاک و کفش	۳۵۹۷۶	۲۳۶۴۶۷۲	۴۱۸۳۲۵	۵۴۵۳۵۸	۳۰
مسکن	۷۱۷۶۰	۶۸۵۳۱۴۷	۶۱۸۳۲۰	۱۱۹۳۷۲۰	۹۳
لوازم و اثاثیه منزل و ملزومات	۲۰۰۸۰	۲۱۱۷۹۶۵	۲۳۹۰۴۸	۶۷۹۴۸۸	۲/۸ برابر
بهداشت و درمان	۱۷۹۹۰	۲۵۸۰۰۹۰	۲۰۲۱۳۵	۳۱۴۹۱۴	۵۶
حمل و نقل و ارتباطات	۲۱۰۱۰	۶۱۲۷۶۷۵	۳۰۰۱۴۳	۱۱۳۸۷۶۱	۳/۸ برابر
تفریح و تحصیل و مطالعه	۴۰۴۶	۸۴۹۳۱۷	۶۳۲۱۹	۲۲۷۹۴۳	۳/۶ برابر
هزینه‌های متفرقه	۲۳۱۳۶	۱۷۰۱۷۰۲	۲۶۹۰۲۳	۳۹۱۱۰۶	۴۵
کل هزینه‌های غیرخوراکی	۱۹۴۰۱۶	۲۲۵۹۴۵۶۸	۲۱۷۹۹۵۵	۴۵۰۱۸۰۷	۲ برابر

مأخذ: نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی استان فارس - ارقام: ریال

۸. مقایسه دهکهای هزینه‌ای خانوارهای شهری استان فارس

جدول شماره (۱۱) دهکهای هزینه‌ای خانوارهای نمونه شهری استان فارس را طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۲ نشان می‌دهد. شکل ساده‌ای از بررسی وضع توزیع درآمد، استفاده از چندکهای درآمدی است که در جدول مذکور، این تقسیم‌بندی به صورت دهک انجام شده است. یکی از این شاخصها نسبت سهم هزینه‌ای ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد (دهک دهم) به ۱۰ درصد فقیرترین افراد جامعه (دهک اول) و شاخص دیگر نسبت ۲۰ درصد ثروتمندترین (دهک نهم و دهم) به ۲۰ درصد فقیرترین افراد جامعه (دو دهک اول) است. لازم به ذکر است که با این شاخصها نمی‌توان به تمام ویژگیهای توزیع درآمد در جامعه مورد نظر دست یافت. با توجه به اطلاعات جدول، بیشترین مقدار شاخص دهک آخر به دهک اول، در سالهای ۱۳۶۲ و ۱۳۶۹ و ۱۳۷۷ و ۱۳۶۳ دیده می‌شود که به

ترتیب برابر ۷۷/۹، ۶۳/۸، ۳۳/۷ و ۳۳/۱ درصد است. آنچه در این جدول مشاهده می‌شود این است که اندازه شاخص طی این دو دهه از روند منظمی پیروی نکرده است. طی سالهای برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲) مقدار این شاخص کاهش یافته، طی برنامه دوم (۱۳۷۳-۱۳۷۸) افزایش یافته و در برنامه سوم (۱۳۷۹-۱۳۸۳) نیز با اندک نوساناتی روند کاهشی به خود گرفته‌است. نکته مهم این است که نوسانات شاخص طی برنامه سوم توسعه کمتر از دوره‌های دیگر بوده که ثبات نسبی ساختار اقتصادی کشور و استان طی دوره یاد شده را نشان می‌دهد. مقدار این شاخص طی برنامه سوم توسعه بین ۲۰-۱۸ درصد در نوسان بوده است. شاخص نسبت دهک اول و دهم یک شاخص حدی است به همین منظور شاخص نسبت ۲۰ درصد بالای هزینه‌ای به ۲۰ درصد پایین نیز محاسبه و در جدول ارائه شده است. همانند قبل، بیشترین مقدار شاخص در سالهای ۱۳۶۲، ۱۳۶۳ و ۱۳۶۴ بوده که به ترتیب برابر ۳۲/۷، ۱۹/۱ و ۱۵/۶ درصد است. آنچه مشخص است اینکه مقدار شاخص طی سالهای برنامه اول توسعه که سالهای بازسازی بعد از جنگ است (۱۳۶۸-۱۳۷۲) کاهشی بوده و طی برنامه دوم افزایشی بوده است که یک دلیل آن می‌تواند اعمال سیاستهای تعدیل ساختاری و حذف قسمتی از یارانه‌ها و افزایش نرخ ارز باشد. طی سالهای برنامه سوم نیز به دلیل ثبات نسبی ساختار اقتصاد کشور و کنترل نرخ ارز، این شاخص نسبت به دوره‌های قبل اندکی افزایش یافته است ولی نوسانات کمی را از خود نشان می‌دهد به طوری که بین ۱۰/۲ و ۱۰/۸ درصد قرار دارد.

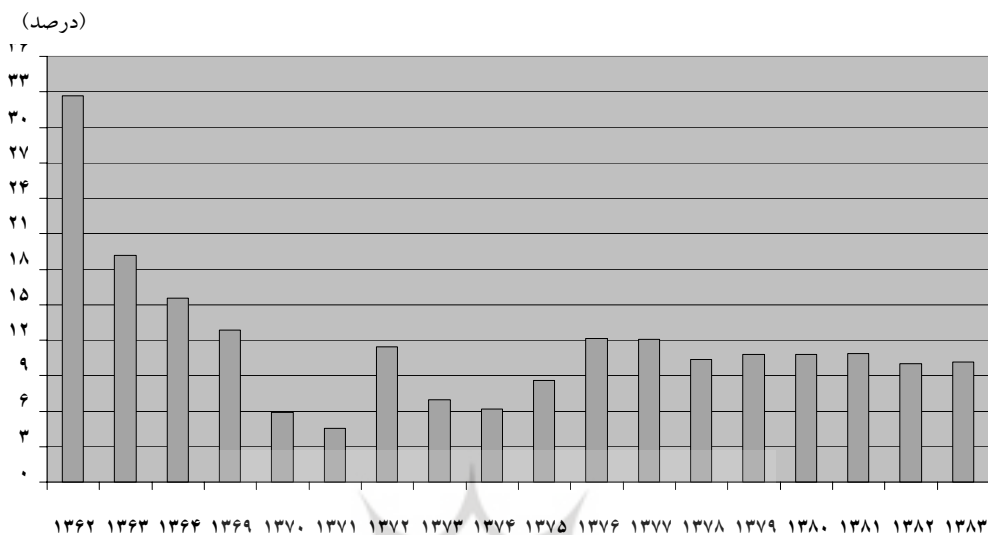
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۱. مقایسه دهکهای هزینه‌ای خانوارهای نمونه شهری استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۲ (ریال)

دهک اول	۱۳۶۲	۱۳۶۳	۱۳۶۴	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۶۷	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	دهکها	
دهک اول	۴۶۱۳۱	۱۰۰۴۳۸	۱۹۴۷۲۲	۱۱۴۹۱۶	۱۰۰۷۲۸۲	۱۶۴۵۹۷۶	۷۸۲۶۸۹	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	۱۰۰۷۲۸۲	دهک اول
دهک دوم	۱۲۵۳۰۲	۱۸۸۸۰	۱۶۹۹۳۳	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	۷۴۴۰۹	دهک دوم
دهک سوم	۲۹۶۲۷	۳۰۵۳۰	۳۰۵۳۰	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	۱۰۰۴۵۸۱	دهک سوم
دهک چهارم	۴۱۵۳۳	۴۱۳۳۰	۴۱۳۳۰	۱۵۱۳۴۶۰	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	۱۴۹۹۷۳۶	دهک چهارم
دهک پنجم	۵۴۷۲۰	۵۴۷۲۰	۵۴۷۲۰	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	۲۰۶۲۷۵۳	دهک پنجم
دهک ششم	۷۳۸۷۶۲	۷۴۹۵۷۳	۷۴۹۵۷۳	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	۲۵۷۱۴۵۵	دهک ششم
دهک هفتم	۱۰۳۵۱۵۴	۱۰۴۳۳۱۷	۱۰۴۳۳۱۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	۲۹۶۴۳۷	دهک هفتم
دهک هشتم	۱۴۴۲۳۳۷	۱۴۴۲۳۳۷	۱۴۴۲۳۳۷	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	۳۹۳۰۴۰	دهک هشتم
دهک نهم	۲۰۰۵۱۶۸	۲۰۰۵۱۶۸	۲۰۰۵۱۶۸	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	۳۹۷۸۹۶	دهک نهم
دهک دهم	۳۵۸۵۳۶۴	۳۶۹۱۱۹۴	۳۶۹۱۱۹۴	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	۷۳۳۴۹۶۶	دهک دهم
نسبت دهک آخر به اول	۷/۹	۳۳/۱	۱۸/۷	۶۳/۸	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴	نسبت دهک آخر به اول
نسبت دهک آخر به اول	۳۳/۷	۱۹/۱	۱۵/۶	۱۲/۹	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	۴/۵	نسبت دهک آخر به اول
دهک اول																							دهک اول

مأخذ: مرکز آمار ایران - نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری فارس

نمودار ۵. مقایسه نسبت ۲۰ درصد بالا به ۲۰ درصد پایین خانوارهای مناطق شهری استان فارس

نمودار ۶. مقایسه نسبت دهک آخر به اول خانوارهای شهری استان فارس

۹. مقایسه دهکهای هزینه‌ای خانوارهای روستایی استان فارس

برای بررسی و مقایسه دهکهای هزینه‌ای خانوارهای نمونه روستایی استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۱ دو شاخص در نظر گرفته‌ایم. ابتدا نسبت هزینه صرف شده توسط ۱۰ درصد از ثروتمندترین افراد جامعه (دهک آخر) به ۱۰ درصد از فقیرترین افراد جامعه (دهک اول) و سپس نسبت دو دهک آخر به دو دهک اول هزینه‌ای محاسبه شده است. البته باید گفت که مقایسه شاخصهای یاد

شده و تغییرات آنها طی سالهای مختلف به طور حتم نشان دهنده بهتر یا بدتر شدن وضع توزیع درآمد در جامعه نیست، ولی با بررسی ارقام یاد شده تا حدودی می توان به ویژگیهای توزیع درآمد در جامعه دست یافت.

با توجه به جدول، شماره (۱۲) بیشترین مقدار شاخص اول مربوط به سالهای ۱۳۶۴-۱۳۶۱ یعنی سالهای آغازین پس از انقلاب و دوران جنگ است که در سال ۱۳۶۴ این شاخص بسیار زیاد بوده (۹۸/۲ درصد) و با دیگر سالها تفاوت چشم گیری دارد. در سالهای برنامه اول توسعه، شاخص یاد شده کاهش یافته به طوری که در سال ۱۳۷۱، یک رقمی و معادل ۷/۶ درصد بوده است. طی برنامه دوم توسعه این شاخص به مراتب از برنامه اول نیز کمتر شده اما روند آن تا انتهای برنامه سوم تقریباً حفظ شده است. همانگونه که قابل پیش بینی بود در سالهای برنامه سوم توسعه نسبت به سالهای دیگر، این شاخص از ثبات بیشتری برخوردار بوده است.

در مورد شاخص دوم یعنی نسبت دو دهک آخر به دو دهک اول هزینه ای نیز طبق آنچه از جدول نمایان است بیشترین مقادیر مربوط به سالهای ۱۳۶۴-۱۳۶۱ است که بیشترین آن در سال ۱۳۶۴ و برابر ۳۳/۱ درصد است. از سال ۱۳۶۴ به بعد با شروع برنامه اول و اعمال سیاستهای تعدیل در کشور این شاخص رو به کاهش نهاده است و تا پایان برنامه سوم تغییرات قابل توجهی در آن مشاهده نمی شود.

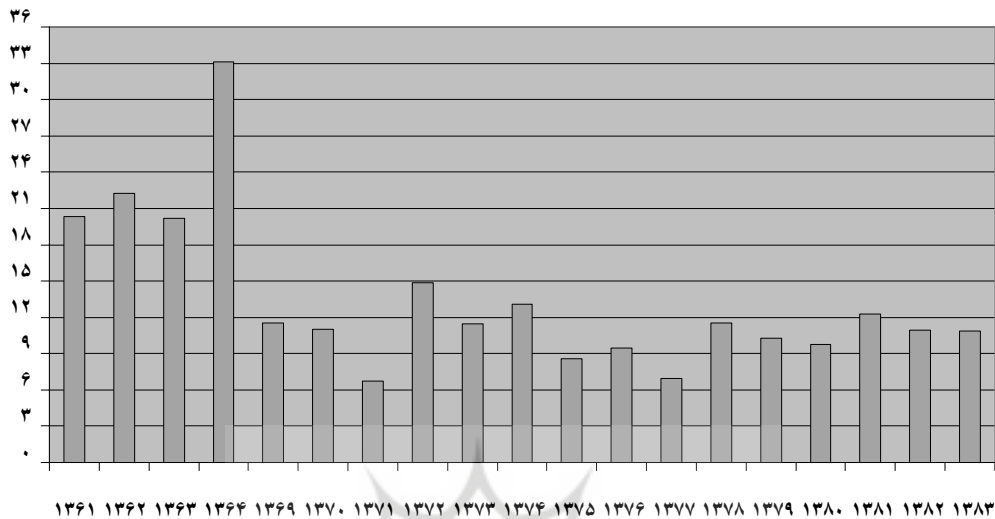
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول شماره ۱۲. مقایسه دهکهای هزینه‌ای خانوارهای نمونه روستایی استان فارس طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۱ (ریال)

دهکها	۱۳۶۱	۱۳۶۲	۱۳۶۳	۱۳۶۴	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳
دهک اول	۵۹۲۰۸	۶۸۷۰	۸۳۸۵	۶۳۳۶	۱۶۵۹۳	۲۸۰۴۶	۹۰۸۷۲	۶۸۱۳۸	۹۴۸۶۳	۸۱۱۳۳	۱۸۲۰۷۸	۱۴۴۶۳۷	۳۶۶۲۶۳	۳۰۳۹۷۷	۳۳۵۸۳۶	۲۹۲۱۸۰	۳۱۵۰۶۶	۳۳۸۴۵۲	۳۴۸۱۵۲
دهک دوم	۱۸۱۱۴	۱۸۵۳۱	۱۸۳۲۵	۱۸۶۶۳	۶۹۲۴۰	۷۸۴۰۲	۶۹۲۴۰	۹۵۶۷۸	۹۷۸۶۶	۹۶۷۰۲	۹۴۲۲۸	۲۸۳۰۶۲	۲۷۵۵۶۸	۶۲۵۰۱۰	۶۰۴۹۱۴	۶۱۲۷۶۶	۵۵۵۸۵۶۶	۶۲۱۷۶۶	۶۲۱۷۶۶
دهک سوم	۲۹۹۱۱۴	۲۹۸۰۶۰	۳۰۳۷۱۳	۲۹۵۸۵۳	۱۰۳۹۱۹	۱۰۵۸۰۳	۱۰۴۰۵۲	۱۵۴۹۶۶۶	۱۵۲۵۵۸۶	۱۵۳۰۰۹۸	۱۵۱۵۰۹۱	۳۶۰۶۵۶	۳۵۸۰۹۴۹	۷۸۷۴۵۵	۸۱۱۶۰۳۳	۸۰۷۲۰۸۳	۸۱۴۶۹۶۲	۸۱۴۶۹۶۲	۸۱۴۶۹۶۲
دهک چهارم	۴۱۴۲۱۶	۴۱۸۵۳۸	۴۲۲۶۳۴	۴۲۱۷۵۱	۱۴۹۶۸۶	۱۴۹۶۸۶	۱۵۳۹۵۶	۲۱۰۳۷۲	۲۱۱۳۲۲۱	۲۱۰۵۹۳۸	۲۱۱۷۸۱۵	۴۶۰۱۱۴۱	۴۶۷۷۷۹۸	۱۰۳۹۷۴	۱۰۳۳۳۱۰	۱۰۵۱۱۳۰	۱۰۳۹۷۴	۱۰۳۹۷۴	۱۰۳۹۷۴
دهک پنجم	۵۲۶۵۹۶	۵۳۶۱۰۲	۵۳۴۷۸۲	۵۳۶۸۹۲	۲۰۸۴۲۲	۲۰۵۷۳	۲۱۰۹۰۴	۲۷۹۳۳۶	۲۷۹۳۳۶	۲۸۴۳۳۸	۲۸۵۸۳۲	۵۶۸۳۷۶	۵۶۸۳۷۶	۱۴۰۷۱۷۰	۱۴۰۷۱۷۰	۱۴۰۷۱۷۰	۱۴۰۷۱۷۰	۱۴۰۷۱۷۰	۱۴۰۷۱۷۰
دهک ششم	۷۱۹۱۸۴	۷۱۶۲۱۹	۷۲۰۵۷۳	۷۲۶۴۶۶	۲۶۰۱۴۸	۲۵۹۰۸۳	۲۵۵۰۶۶	۳۵۸۴۳۸	۳۵۸۴۳۸	۳۵۷۵۲۶۶	۳۶۵۵۹۱۷	۵۵۷۴۶۰۷	۵۶۱۶۶۶۶	۱۷۸۴۳۸	۱۷۸۴۳۸	۱۷۸۴۳۸	۱۷۸۴۳۸	۱۷۸۴۳۸	۱۷۸۴۳۸
دهک هفتم	۱۰۰۷۷۶۶	۱۰۰۳۳۳۲	۱۰۰۲۳۵۳	۱۰۰۳۳۳۲	۳۰۰۹۱	۲۹۳۰۰	۳۰۰۹۱	۴۵۳۸۴۱۹	۴۵۳۸۴۱۹	۴۴۹۳۶۱۷	۴۵۰۰۳۹	۸۰۴۴۷۳۳	۷۷۵۵۸۹	۲۱۰۰۷۳	۲۱۰۰۷۳	۲۱۰۰۷۳	۲۱۰۰۷۳	۲۱۰۰۷۳	۲۱۰۰۷۳
دهک هشتم	۱۳۷۹۵۰	۱۴۳۷۵۵	۱۴۴۹۰۵	۱۴۳۷۵۵	۳۳۵۶۳۳	۳۳۴۵۶	۳۳۳۹۷	۵۶۳۳۸۷	۵۶۳۳۸۷	۵۶۳۳۸۷	۵۶۳۳۸۷	۱۰۴۵۶۶	۱۰۴۳۰۱۷	۲۶۷۳۰۱۰	۲۶۷۳۰۱۰	۲۶۷۳۰۱۰	۲۶۷۳۰۱۰	۲۶۷۳۰۱۰	۲۶۷۳۰۱۰
دهک نهم	۲۰۰۵۷۴۱	۲۱۰۰۲۱۶	۲۱۰۰۵۶۵	۲۰۸۷۹۳	۳۹۱۰۹۳	۳۸۳۰۰۹	۳۹۰۰۷۰	۷۶۹۲۳۸	۷۶۹۲۳۸	۷۶۹۲۳۸	۷۶۹۲۳۸	۱۳۹۹۲۳	۱۳۹۹۲۳	۳۴۵۰۰۷	۳۴۵۰۰۷	۳۴۵۰۰۷	۳۴۵۰۰۷	۳۴۵۰۰۷	۳۴۵۰۰۷
دهک دهم	۲۹۶۲۴۸	۳۵۵۶۵۳	۳۳۷۲۳۳	۳۵۵۶۵۳	۵۹۶۶۵۵	۷۱۶۵۹۴	۶۹۱۱۷۴	۱۳۵۵۱۱	۱۳۵۵۱۱	۱۳۵۵۱۱	۱۳۵۵۱۱	۱۶۱۰۳۶۳	۱۶۱۰۳۶۳	۳۱۷۵۵۲	۳۱۷۵۵۲	۳۱۷۵۵۲	۳۱۷۵۵۲	۳۱۷۵۵۲	۳۱۷۵۵۲
نسبت																			
دهک آخر	۵۰	۵۲/۱	۴۰/۲	۹۸/۲	۳۶	۲۵/۶	۷/۶	۲۸/۴	۱۵/۵	۱۹/۱	۸/۸	۱۸/۳	۸/۳	۳۳/۷	۱۸/۵	۱۸/۳	۱۸/۳	۱۸/۳	۱۸/۳
نسبت دو																			
دهک آخر به دو دهک اول	۲۰/۳	۲۱/۳	۲۰/۲	۳۳/۱	۱۱/۵	۱۱	۹/۷	۱۴/۹	۱۱/۵	۱۳/۱	۸/۶	۹/۵	۶/۹	۱۱/۵	۱۰/۳	۹/۷	۱۱/۵	۱۱/۵	۱۱/۵

منبع: مرکز آمار ایران - نتایج تفصیلی آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی فارس

نمودار ۷. مقایسه ۲۰ درصد بالا به ۲۰ درصد پایین خانوارهای مناطق روستایی استان فارس

نمودار ۸. مقایسه نسبت دهک آخر به اول خانوارهای روستایی استان فارس

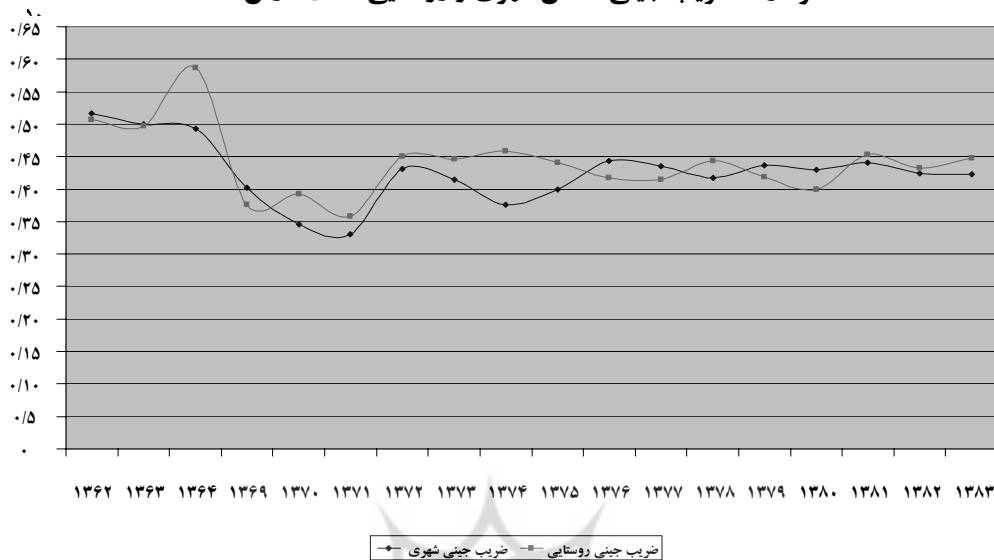
۱۰. بررسی روند ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی استان فارس

برای ارزیابی عدالت اقتصادی، شاخصهایی وجود دارد. در این گزارش با استفاده از شاخص ضریب جینی، به مقایسه وضع عدالت در مناطق شهری و روستایی استان فارس طی سالهای ۱۳۶۱-۱۳۸۳ پرداخته شده است. در ابتدا به طور مختصر به معرفی این شاخص می پردازیم.

ضریب جینی شاخص شناخته شده‌ای در مبحث اندازه‌گیری توزیع درآمد است. از این شاخص به عنوان متداول‌ترین روش اندازه‌گیری وضع توزیع درآمد در جوامع استفاده می‌شود. بنا به تعریف، ضریب جینی عبارت است از نسبت اندازه نابرابری توزیع درآمد جامعه به حداکثر اندازه نابرابری درآمد ممکن در یک توزیع درآمد کاملاً ناعادلانه. شاید بتوان گفت ضریب جینی بر اساس این باور از عدالت شکل گرفته که وضع عادلانه، شرایطی است که افراد دارای درآمد مساوی باشند. در نوشتار حاضر شاخص ضریب جینی از فرمول میلر محاسبه شده و نتایج در جدول شماره (۱۳) قابل مشاهده است. بررسی روند زمانی ضریب جینی برای مناطق شهری نشان‌دهنده کاهش آن طی دو دهه اخیر است. در حالی که مقدار ضریب جینی در سال ۱۳۶۲، معادل ۰/۵۱۶ بوده است، رقم آن در سال ۱۳۸۳ به ۰/۴۲۳ رسیده است، هرچند در طول این مدت از نوساناتی برخوردار بوده است. در فاصله سالهای ۱۳۷۱-۱۳۶۲ ضریب جینی به طور متناوب کاهشی بوده اما در سال ۱۳۷۲ (پایان برنامه اول توسعه) ناگهان افزایش یافته است. در این سال، تورم نسبت به سالهای قبل از رشد سریع‌تری برخوردار بوده که از عوامل آن می‌توان به حجم وسیع عملیات مالی دولت، رشد سریع نقدینگی، اصلاح ساختار قیمت‌ها و یکسان‌سازی نرخ ارز اشاره کرد. بنابراین سیاستهای تعدیل به کار گرفته شده طی برنامه اول توسعه به کاهش نابرابری کمکی نکرده و از کارایی لازم برخوردار نبوده است. طی سالهای برنامه دوم توسعه ضریب جینی ابتدا کاهشی بوده و سپس افزایش یافته است. در برنامه سوم نیز این ضریب تقریباً بدون تغییر باقی مانده است.

بررسی روند ضریب جینی مناطق روستایی نیز نشان‌دهنده کاهش نابرابری در طول ۲۲ سال است که این کاهش در مقایسه با مناطق شهری بسیار کم است. از نکات قابل توجه در وضع توزیع درآمد نقاط روستایی، افزایش محسوس ضریب جینی در سال ۱۳۶۴ و کاهش شدید آن در سال ۱۳۶۹ بوده است. مانند مناطق شهری، ضریب جینی مناطق روستایی نیز در سال ۱۳۷۲ به طور ناگهانی افزایش یافته و تا پایان دوره مورد بررسی نوسانات کمتری را نسبت به نقاط شهری تجربه کرده است. مقایسه نابرابری مناطق شهری و روستایی نیز بیان‌کننده آن است که در بیشتر سالهای مورد بررسی، مناطق روستایی نسبت به مناطق شهری از نابرابری بیشتری برخوردار بوده است. البته نباید از نظر دور داشت که توزیع عادلانه‌تر درآمد در خانوارهای مناطق شهری نمی‌تواند نشان‌دهنده وضع مناسب‌تر اقتصادی این خانوارها نسبت به خانوارهای روستایی باشد.

نمودار ۹. ضریب جینی مناطق شهری و روستایی استان فارس

جدول شماره ۱۳. ضریب جینی مناطق شهری و روستایی استان فارس

سال	ضریب جینی شهری	ضریب جینی روستایی	تفاوت شهری از روستایی
۱۳۶۱	-	۰/۴۸۴	
۱۳۶۲	۰/۵۱۶	۰/۵۰۷	۰/۰۱
۱۳۶۳	۰/۵	۰/۴۹۷	۰
۱۳۶۴	۰/۴۹۳	۰/۵۸۷	۰/۰۹
۱۳۶۹	۰/۴۰۲	۰/۳۷۶	۰/۰۳
۱۳۷۰	۰/۳۴۶	۰/۳۹۲	-۰/۰۵
۱۳۷۱	۰/۳۳	۰/۳۵۸	-۰/۰۳
۱۳۷۲	۰/۴۳۱	۰/۴۵۱	-۰/۰۲
۱۳۷۳	۰/۴۱۵	۰/۴۴۶	-۰/۰۳
۱۳۷۴	۰/۳۷۶	۰/۴۵۹	-۰/۰۸
۱۳۷۵	۰/۴	۰/۴۴۱	-۰/۰۴
۱۳۷۶	۰/۴۴۳	۰/۴۱۷	۰/۰۳
۱۳۷۷	۰/۴۳۵	۰/۴۱۴	۰/۰۲
۱۳۷۸	۰/۴۱۷	۰/۴۴۳	-۰/۰۳
۱۳۷۹	۰/۴۳۶	۰/۴۱۹	۰/۰۲
۱۳۸۰	۰/۴۲۹	۰/۴	۰/۰۳
۱۳۸۱	۰/۴۴	۰/۴۵۳	-۰/۰۱
۱۳۸۲	۰/۴۲۴	۰/۴۳۳	-۰/۰۱
۱۳۸۳	۰/۴۲۳	۰/۴۴۸	-۰/۰۳

مأخذ: محاسبه شده با استفاده از داده های هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان فارس

۱۱. نتیجه‌گیری

طی دوره مورد بررسی ۱۳۸۳-۱۳۶۱، افزایش قیمت‌ها مهم‌ترین عامل در کاهش رفاه واقعی خانوارهای شهری و روستایی است. اجرای سیاست ثبات قیمت‌ها در سالهای آتی در جلوگیری از کاهش رفاه واقعی خانوارها نقش مؤثری خواهد داشت. اجرای این سیاست نیازمند بستری مناسب برای رقابتی شدن تولید و در نظر گرفتن امکاناتی چون شرایط آزاد و برابر برای مصرف‌کننده است. فقر تغذیه‌ای آثار سوئی بر بازدهی و سلامت روحی و روانی افراد دارد که برای کاهش آن باید تدابیر لازم اندیشیده شود. کاهش فقر تغذیه‌ای نیازمند اتخاذ ترکیبی از سیاستهای مالیاتی و انتقال قدرت خرید است.

در ماده ۷۱ قانون برنامه سوم توسعه، استقرار نظام تامین اجتماعی در سطح استان و در تنظیم سیاستهای اجرایی مربوط به آن مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین در این برنامه به هدفمند شدن پرداخت یارانه اشاره شده که توجه به این دو مورد از دیگر راهکارهای اجرایی در سطح منطقه‌ای برای کاهش فقر تغذیه‌ای است.

مقایسه وضع توزیع درآمد و نابرابری با استفاده از شاخص دهکها و ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی نشان می‌دهد که طی دوره برنامه سوم توسعه، نوسانات کمتری در این شاخصها دیده می‌شود که حاصل ثبات نسبی اقتصادی و مؤثر بودن سیاستهای اجرایی طی این دوره است.

۱۲. پیشنهادها

با توجه به نکات ارائه شده و نتایج تحقیق، موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- توجه ویژه به توسعه مناطق روستایی استان فارس به منظور رفع عدم تعادل‌های منطقه‌ای.
- ایجاد یک نظام مالیاتی مناسب و کارا در استان جهت بهبود توزیع درآمدها.
- استقرار نظام شناسایی خانوارهای کم‌درآمد و متوسط (به منظور تسریع در هدفمند شدن

یارانه‌ها)

منابع

- اسدی، علی (۱۳۸۰)، «بررسی الگوی مصرف، تغییرات سطح رفاه و توزیع درآمد در جامعه روستایی استان کرمان»، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان کرمان.
- بانک مرکزی ایران (سالهای مختلف)، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری.
- حسینی‌نژاد، سید مرتضی (۱۳۸۲)، *نابرابری درآمدی، اندازه، دلایل و آثار آن در ایران*، تهران: انتشارات تدبیر اقتصاد.
- طاهری شهنام (۱۳۸۰)، *توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی*، انتشارات نگاه.
- طیبیان، محمد و همکاران (۱۳۷۷)، «بررسی تحول سطح رفاه و توزیع آن خط فقر و مشخصات اقشار فقیر»، تهران: مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه.
- مرکز آمار ایران (سالهای مختلف)، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق روستایی.
- مرکز آمار ایران، «نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستایی استان فارس»، سالهای ۱۳۸۳-۱۳۶۱.
- واریان، هال (۱۳۸۰)، *اقتصاد خرد*، ترجمه رضا حسینی، تهران: نشر نی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی